

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА**

АЛЕКСІЙ РУСЛАНА ВАСИЛІВНА

УДК 347.132.6

ПРАВОЧИННИ З ВАДАМИ ВОЛІ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Івано-Франківськ – 2020

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Ужгородському національному університеті, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Рогач Олександр Янович,

Ужгородський національний університет,

професор кафедри цивільного права та процесу, проректор з науково-педагогічної роботи

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Кармаза Олександра Олександрівна,

Центральна виборча комісія,

член Центральної виборчої комісії;

кандидат юридичних наук, доцент

Піщик Христина Зіновіївна,

Приватний вищий навчальний заклад Університет Короля Данила,

доцент кафедри цивільного права і процесу

Захист відбудеться «17» липня 2020 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 20.149.01 в Приватному вищому навчальному закладі Університеті Короля Данила за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила за адресою: 76018, м. Івано-Франківськ, вул. Є. Коновальця, 35

Автореферат розісланий «15» червня 2020 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Д.П. Вівчарук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сьогодні правочини виступають виявом цивільних правовідносин та одним зі способів реалізації прав та інтересів суб'єктів права. Проте правочини повинні відповідати вимогам їх чинності, встановленим Цивільним кодексом України. У разі невідповідності хоча б одній із умов правочин не може вважатися дійсним.

Правочини, у яких внутрішня воля не відповідає їх зовнішньому волевиявленню, тобто правочини з вадами волі, набули значного поширення в цивільному обороті. Причини такої ситуації можуть бути різні: від необізнаності, неграмотності та низького рівня правової культури учасників правочину до бажання «обійти» закон, ухилитись від сплати податків або уникнути звернення стягнення на майно. Існування цих факторів обумовлюють актуальність цієї теми та необхідність більш детального дослідження як правочинів з вадами в цілому, так і окремих їх аспектів. Про актуальність дослідження свідчить також перебування у провадженні судів великої кількості справ про визнання недійсними правочинів з вадами волі, судовою практикою вирішення яких є неоднозначною. Зокрема, згідно з відомостями Єдиного державного реєстру судових рішень лише протягом 2019 року в порядку цивільного судочинства було розглянуто близько 3500 справ про визнання таких правочинів недійсними, а також майже 3600 справ – у порядку господарського судочинства з використанням норм цивільного законодавства. Неоднозначність судової практики виявляється у тому, що суди загальної юрисдикції не завжди однаково застосовують ті самі норми законодавства, які регулюють правочини з вадами волі, а також не враховують судову практику Верховного Суду, який якраз і здійснює узагальнення судової практики та забезпечує однакове застосування норм права судами різних спеціалізацій. Такий стан речей є досить серйозною проблемою, оскільки це ускладнює процес доведення наявності вади волі при вчиненні правочину, а також підриває довіру до судової влади.

Проблемні питання правочинів з вадами волі є предметом дослідження багатьох науковців. За останні роки можна виділити дослідження, зокрема, О.І. Длугош «Недійсність правочинів з дефектами волі» (2011 р.), І.В. Давидової «Недійсність правочинів, укладених внаслідок помилки та обману» (2011 р.), «Правочини та їх недійсність в інформаційному суспільстві» (2018 р.), К.В. Скиданова «Воля і волевиявлення в правочині» (2015 р.), А.С. Бахаєвої «Недійсність правочинів, які вчинено під впливом обману та насильства» (2018 р.) тощо. Проте, на теренах сьогодення недостатньо дослідженим залишається ряд важливих питань, які стосуються теоретичних та практичних аспектів правочинів з вадами волі. Основною теоретичною проблемою є те, що в сучасній цивілістичній науці досить мало комплексних досліджень, пов'язаних із правочинами з вадами волі. Здебільшого досліджуються окремі аспекти цих правочинів, як от помилка, обман, правова природа фіктивних та удаваних правочинів, або ж дослідження проводяться в контексті недійсності правочинів узагалі. Щодо практичних питань, то нині актуальними є проблеми доведення

факту наявності вади волі при вчиненні правочину, визначення предмета доказування та доказів у справах про визнання недійсними правочинів з вадами волі. Залишається відкритим питання визначення суттєвих ознак правочинів з вадами волі. Також існує проблема класифікації цих правочинів, оскільки серед науковців немає одностайної думки щодо її вирішення. Поряд з цим потребує дослідження категорія зловживання свободою договору, яка відображає порушення принципу свободи договору та відповідності внутрішньої волі зовнішньому волевиявленню.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дослідження базується на вимогах Концепції Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 21 листопада 2002 року № 228-IV, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр. як складової частини Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої Постановою Загальних Зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідницької роботи кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету. Тема дослідження є складовою частиною комплексної теми «Актуальні проблеми законодавства України в контексті розвитку європейського приватного права» (номер державної реєстрації 0115U003901).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є формулювання й вирішення практичних та теоретичних питань (як матеріальних, так і процесуальних), які виникають при вчиненні правочинів з вадами волі та з'ясування їх правової природи, при доведенні факту наявності вади волі, а також при розгляді справ про визнання недійсними правочинів з вадами волі.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі *задачі*:

- здійснити огляд вітчизняної й зарубіжної літератури, пов'язаної з розкриттям сутності правочинів з вадами волі;
- розкрити правову природу вади волі як підстави недійсності правочину, виявити суттєві ознаки та сформулювати визначення правочинів з вадами волі, а також внести пропозиції щодо змін до цивільного законодавства з питань правового регулювання правочинів з вадами волі;
- охарактеризувати проблему класифікації правочинів з вадами волі, виокремити можливі критерії класифікації цих правочинів, а також встановити, які види правочинів належать до правочинів з вадами волі;
- здійснити порівняльно-правову характеристику феноменів зловживання правом та зловживання свободою договору, а також визначити ознаки зловживання свободою договору;
- висвітлити правову природу зловживання свободою договору в правочинах з вадами волі;
- встановити категорії осіб, які мають право на звернення до суду з позовом про визнання недійсним правочину з вадами волі, а також визначити, які

обставини входять до предмету доказування в цих справах та які засоби доказування підтверджують ті чи інші факти, що мають значення для справи;

– здійснити аналіз судової практики розгляду справ про визнання недійсними правочинів з вадами волі.

Об'єктом дослідження виступають цивільні та цивільно-процесуальні правовідносини, які виникають при вчиненні правочинів з вадами волі та при розгляді справ про визнання недійсними цих правочинів.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми, які виникають при розкритті правової природи правочинів з вадами волі.

Методи дослідження. Методологію дослідження складає сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, використання яких обумовлено метою дисертації та поставленими завданнями.

Основу дисертаційного дослідження становить діалектичний метод, який дає змогу зробити висновок про перебування категорії правочину з вадами волі та пов'язаними з ним правовими явищами в постійному розвитку. За допомогою системно-структурного та формально-логічного методів було здійснено класифікацію правочинів з вадами волі, а також виділено види зловживання свободою договору (підрозділи 1.3, 2.1). Індуктивний метод та метод аналізу й синтезу було використано при опрацюванні матеріалів судової практики розгляду справ про визнання недійсними правочинів з вадами волі (підрозділи 3.1, 3.2). Виділення суттєвих ознак правочинів з вадами волі загалом та окремих їх видів, ознак зловживання свободою договору, меж дії принципу свободи договору, особливостей прояву зловживання свободою договору в правочинах з вадами волі, виділення обставин, що входять до предмету доказування у справах про визнання недійсними правочинів з вадами волі, посприяло застосуванню методу абстрагування (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.2). За допомогою спеціально-юридичного методу здійснено опис правових категорій та понять, що стосуються правочинів з вадами волі (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1). Використання формально-юридичного методу сприяло формулюванню визначень «вада волі», «правочин з вадами волі», «зловживання свободою договору», «заінтересована особа» (підрозділи 1.2, 2.1, 3.1). При проведенні порівняльно-правової характеристики правочину з вадами волі за цивільним правом України та цивільним правом зарубіжних країн, а також співвідношення зловживання правом та зловживання свободою договору застосовано метод аналогії та порівняльно-правовий метод (підрозділи 1.2, 2.1). Дослідження еволюції та історичного розвитку феномену правочину з вадами волі здійснено з використанням історико-правового методу (підрозділ 1.1). При спробі тлумачення правових норм актів цивільного законодавства та виявлення в них неточностей і колізій було застосовано герменевтичний метод (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 3.1).

Емпіричну основу дослідження становлять матеріали узагальнення судової практики Верховного Суду України та Верховного Суду із застосування норм цивільного права, матеріали судової практики розгляду справ про визнання недійсними правочинів з вадами волі за період з 2006 по 2019 рр. (загалом 59 найменувань).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є комплексним дослідженням, що стосується теоретичних та практичних проблем інституту правочину з вадами волі, та спрямоване на подальший розвиток науки цивільного права. У результаті проведеного дослідження сформульовано ряд нових наукових положень, висновків і пропозицій, що мають важливе теоретичне та практичне значення. До найбільш вагомих з них належать такі:

уперше:

- сформульовано визначення «вади волі» як деформації волі учасника або учасників правочину внаслідок певних обставин, які заважають особі правильно сформувати свою внутрішню волю, тобто власні наміри, цілі, бажання, при вчиненні нею правочину; виділено ознаки правочинів з вадами волі, а саме: це певна дія, спрямована на виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків; цей правочин вчинений особою, яка є дієздатною та має право й намір вчинити цей правочин; вони відповідають вимогам форми, встановленим для певного виду правочину; такий вид правочинів відноситься до недійсних правочинів; правочини з вадами волі є оспорюваними, тобто вони вважаються дійсними до того моменту, поки рішенням суду не буде визнано протилежне; внутрішня воля не відповідає зовнішньому волевиявленню; на волю учасника або учасників правочину здійснюється вплив певних факторів, які тягнуть за собою вчинення правочинів з вадами волі; воля на вчинення правочину має певну ваду у вигляді помилки, обману, погрози, насильства, тяжкої обставини чи зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою стороною;

- наведено авторську дефініцію «правочинів з вадами волі» як виду недійсних правочинів, спрямованих на виникнення певних прав та обов'язків і вчинених дієздатною особою, внутрішня воля якої не відповідає зовнішньому волевиявленню; запропоновано такі критерії для класифікації правочинів з вадами волі: а) наявність впливу зовнішніх або внутрішніх факторів на особу при вчиненні правочину; б) наявність умислу в діях учасника (учасників) правочину або третіх осіб;

- сформульовано визначення категорії зловживання свободою договору як спрямовану на реалізацію права на свободу договору неправомірну умисну поведінку особи, яка виходить за межі, визначені законом та моральними засадами суспільства, при цьому переслідує певну мету. Також виділено два види зловживання свободою договору при вчиненні правочинів з вадами волі: унілатеральне зловживання свободою договору та мультілатеральне зловживання свободою договору;

удосконалено:

- розуміння категорії волі як психологічної категорії, яка застосовується в праві та означає внутрішній психічний процес, який протікає у свідомості індивіда й залежить від певних зовнішніх (вплив на свідомість особи з боку членів її сім'ї та інших членів суспільства, а також того суспільного середовища, у якому вона знаходиться тощо) та внутрішніх (власні погляди щодо конкретного виду суспільних відносин, рівень освіти, правосвідомості, обсяг потреб та інтересів кожної конкретної особи тощо) факторів;

– аргументацію того, що правочин, вчинений дієздатною особою в момент, коли вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, відноситься до правочинів з вадами волі тому, що особа повністю дієздатна, але в момент вчинення правочину були наявні обставини, які унеможливили усвідомлення та (або) керування своїми діями; фіктивні та удавані правочини належать до правочинів з вадами волі, оскільки воля їх учасників має дефект на стадії формування мети правочину;

– розмежування феноменів зловживання правом та зловживання свободою договору за допомогою таких рис: при виявленні зловживання свободою договору обов’язково враховується не лише закон чи моральні засади суспільства, а й договір; зловживання свободою договору виникає лише при наявності правовідносин, які виникають принаймні між двома особами; на відміну від зловживання правом, при зловживанні свободою договору дія або бездіяльність сторони чи третьої особи спрямована на спонукання укласти договір, який суперечить правам та інтересам цієї особи або третіх осіб, власне правовій природі договору чи моральним засадам суспільства; при зловживанні свободою договору сторона договору або інша особа впливають на волю іншої сторони договору (зловживання свободою договору виступає вадою волі); сторона (сторони) зловживає свободою договору, керуючись певною особливою метою;

– узагальнений ряд обставин, які підлягають доказуванню (предмет доказування) при розгляді справ про визнання недійсними правочинів з вадами волі, а саме: наявність договірних відносин між сторонами; чи відповідає правочин внутрішній волі усіх осіб – сторін правочину; наявність вади волі при вчиненні особою правочину; наявність або відсутність умислу в діях будь-якої сторони правочину; наявність порушених прав та інтересів, матеріальної та (або) моральної шкоди внаслідок вчинення правочину; причинно-наслідковий зв’язок між вчиненням правочину особою, яка була під впливом певної вади волі, та негативними наслідками, настання яких вона не бажала;

дістало подальший розвиток:

– положення про те, що свобода договору – це цивільно-правовий феномен, який має багатогранну правову природу у вигляді норми-принципу, суб’єктивного права та елементу правоздатності, та полягає в можливості особи укладати різні договори, вибирати сторін договору та брати участь у визначенні умов договору в межах, що не суперечать закону та моральним засадам суспільства;

– твердження про те, що зловживання свободою договору в правочинах з вадами волі не може застосовуватися до таких правочинів з вадами волі, як правочин, вчинений під впливом помилки, а також правочин, вчинений дієздатною фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, оскільки при вчиненні цих правочинів немає умислу в діях будь-якої сторони договору;

– положення про те, що заінтересована особа – це особа, чії права та інтереси порушені внаслідок вчинення недійсного правочину, і вона має право на звернення до суду за відновленням свого порушеного права та інтересу майнового чи немайнового характеру.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертаційному дослідженні положення можуть бути використані: у науково-дослідницькій сфері – для подальших досліджень актуальних проблем, пов’язаних з теоретичними та практичними аспектами правочинів з вадами волі; у правотворчій роботі – для вдосконалення законодавства України та формування нових законопроектів, що стосуються правового регулювання правочинів з вадами волі; у правозастосовній практиці – для вдосконалення правозахисної діяльності, а також діяльності судових органів при розгляді справ про визнання недійсними правочинів з вадами волі (Акт впровадження в практичну діяльність адвокатського об’єднання «Юридична компанія «Бі ен Сі» від 13.04.2020); у навчальному процесі – як матеріал для вивчення студентами вищих навчальних закладів правової природи й особливостей такої категорії, як правочини з вадами волі, а також для підготовки підручників з цивільного права (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження в навчальний процес юридичного факультету Ужгородського національного університету від 14.04.2020); у правовиховній роботі – для підвищення правової культури громадян України, їх поінформованості щодо підстав недійсності правочинів, а також сприяння запобіганню вчинення правочинів, у яких внутрішня воля не відповідає її зовнішньому волевиявленню.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним науковим дослідженням. Наведені в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції, що виносяться на захист, отримані автором самостійно. У співавторстві опубліковано чотири наукові праці: 1) «Правочини з вадами волі: основні теоретичні та практичні аспекти», авторська участь дисертанта в якій становить 50 % та полягає у формулюванні ознак правочину, вчиненого під впливом помилки, виявленні суттєвих особливостей правочину, вчиненого під впливом обману, правочину, вчиненого під впливом насильства, а також правочину, вчиненого під впливом тяжкої обставини та на вкрай невігідних умовах; 2) «Обман як дефект волі крізь призму теорії та практики», авторська участь дисертанта в якій становить 50 % та полягає в наведенні визначення терміну «обман» та виділенні низки ознак правочину, вчиненого під впливом обману, а також у здійсненні аналізу судової практики щодо розгляду справ про визнання недійсними правочинів, вчинених під впливом обману; 3) «Зловживання свободою договору в контексті правочинів з вадами волі», авторська участь дисертанта в якій становить 50 % та полягає у формулюванні визначення зловживання свободою та наведенні ознак цього феномену, а також виявлення особливостей прояву зловживання свободою договору при вчиненні правочинів з вадами волі; 4) «Феномен зловживання правом та зловживання свободою договору: порівняльно-правовий аналіз», авторська участь дисертанта в якій становить 50 % та полягає у формулюванні спільних та відмінних рис таких правових категорій, як зловживання правом та зловживання свободою договору.

Апробація результатів дисертації. Результати дослідження обговорювались на засіданні кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету, де було виконано дисертацію, а також були оприлюднені на

міжнародних науково-практичних конференціях: II Міжнародній науково-практичній конференції «Травневий конгрес правознавців» (м. Ужгород, 2015 р.); VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Закарпатські правові читання» (м. Ужгород, 2016 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Право: історія, теорія, практика» (м. Харків, 2018 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика» (м. Київ, 2018 р.); X Міжнародній науково-практичній конференції «Закарпатські правові читання» (м. Ужгород, 2018 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин» (м. Дніпро, 2019 р.); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Закарпатські правові читання» (м. Ужгород, 2019 р.).

Публікації. Основні положення дисертації, сформульовані висновки та пропозиції викладені в шістнадцяти публікаціях, зокрема, у восьми наукових статтях у наукових фахових виданнях України, одній науковій статті у зарубіжному фаховому виданні, а також у тезах доповідей на семи міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають в себе сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок, із яких 175 сторінок основного тексту, 22 сторінки – список використаних джерел (208 найменувань) та 2 сторінки – додатки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми дослідження, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження, наведено методи дослідження, які використовувалися при написанні дисертації, сформульовано наукову новизну, а також практичне значення одержаних результатів, зазначено дані про апробацію результатів дослідження, особистий внесок здобувача та публікації.

Розділ 1 «Теоретико-правова характеристика правочинів з вадами волі» складається з трьох підрозділів, у яких здійснено огляд літератури, присвяченої проблемним аспектам правочинів з вадами волі, проаналізовано поняття, ознаки та класифікацію таких правочинів.

У *підрозділі 1.1 «Огляд літератури і вибір напрямків дослідження»* здійснено огляд вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, пов'язаної з відображенням правової природи правочину з вадами волі, а також проаналізовано історичний генезис цієї категорії. Зазначається, що проблемними питаннями правочинів з вадами волі займалися і займаються багато вчених. Це, зокрема, Н.Н. Алекберова, А.С. Бахаєва, О.А. Беяневич, С.Б. Булеца, С.В. Герасимовський, Д.Д. Грім, О.В. Гутніков, І.В. Давидова, О.І. Длугош, В.В. Заборовський, О.Л. Зайцев, О.В. Зарубін, А.Ю. Зезекало, О.С. Іоффе, О.О. Кармаза, А.В. Кобера, С.О. Короед, В.І. Крат, М.В. Кратенко, Н.С. Кузнєцова, І.А. Лавріненко, С.С. Немченко,

В.А. Ойгензіхт, А.А. Панов, А.В. Рябініна, Н.В. Рабінович, М. Растеряєв, О.Я. Рогач, О.В. Розгон, Я.М. Романюк, К.В. Скиданов, І.В. Спасибо-Фатєєва, М.О. Спаська, Г.О. Умецька, В.Г. Фазикош, Р.Й. Халфіна, Є.О. Харитонов, Н.С. Хатнюк, С.В. Хімченко, Ю.В. Холоденко та ін.

Розгляд наукової літератури, пов'язаної з питаннями правочинів з вадами волі, дозволяє виділити такі напрями цього дисертаційного дослідження: а) з'ясування правової природи волі як елементу будь-якого правочину та її складових частин; б) розкриття феномену вади волі як підстави недійсності правочину; в) дослідження ознак правочинів з вадю волі, критеріїв їх класифікації та окремих видів цих правочинів; г) обґрунтування основних аспектів зловживання свободою договору в правочинах з вадами волі; г) з'ясування категорій осіб, які мають право на звернення до суду у справах про визнання недійсними правочинів з вадами волі, а також визначення предмету доказування та доказової бази для доведення факту вчинення правочину з вадами волі; д) аналіз судової практики при розгляді справ про визнання недійсними правочинів з вадю волі.

У підрозділі 1.2 *«Поняття та ознаки правочинів з вадами волі»* здійснено аналіз правової природи правочинів з вадами волі, а також наведено ознаки таких правочинів. У дисертації зазначено, що для будь-якого правочину важливою є наявність певних вольових дій, оскільки правочин не може вчинитися спонтанно, без участі волі. На підставі цього сформульовано визначення категорії волі як психологічної категорії, яка застосовується в праві. Поряд з цим проводиться порівняльно-правова характеристика регулювання правочинів з вадами волі за цивільним правом України та правом зарубіжних країн. У дисертаційному дослідженні також проаналізовано феномен вади волі. Наводяться думки різних учених щодо цієї категорії, а також пропонується авторське визначення вади волі як деформації волі учасника або учасників правочину внаслідок певних обставин, які заважають особі правильно сформулювати свою внутрішню волю, тобто власні наміри, цілі, бажання, при вчиненні нею правочину. При цьому з'ясовуються особливості вади волі при вчиненні правочинів юридичною особою.

У підрозділі 1.3 *«Класифікація та види правочинів із вадами волі»* досліджується проблема класифікації правочинів з вадами волі. Автор виділяє такі критерії класифікації правочинів з вадами волі: а) наявність впливу зовнішніх або внутрішніх факторів на особу при вчиненні правочину; б) наявність умислу в діях учасника (учасників) правочину або третіх осіб.

За наявністю впливу зовнішніх або внутрішніх факторів на особу при вчиненні правочину є такі групи правочинів: а) правочини з вадами волі, що виникли внаслідок обставин, які залежать від самого учасника або учасників правочину (правочини, вчинені під впливом помилки; правочини, вчинені дієздатною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними; правочини, вчинені під впливом тяжкої обставини і на вкрай не вигідних умовах; фіктивні правочини; удавані правочини); б) правочини з вадами волі, які виникли внаслідок певного впливу з боку одного з учасників правочину або ж третіх осіб (правочини, вчинені під впливом обману;

правочини, які вчинено у результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною; правочини, вчинені під впливом насильства чи погрози насильством).

За наявності умислу в діях учасника (учасників) правочину або третіх осіб до правочинів з вадами волі належать: а) правочини з вадами волі, вчинені в результаті умисних дій з боку сторони (сторін) правочину або третіх осіб (правочини, вчинені під впливом обману; правочини, які вчинено у результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною; правочини, вчинені під впливом насильства чи погрози насильством; фіктивні та удавані правочини); б) правочини з вадами волі, вчинені без умислу в діях учасників правочину (правочини, вчинені під впливом помилки; правочини, вчинені дієздатною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними; правочини, вчинені під впливом тяжкої обставини і на вкрай не вигідних умовах).

До правочинів з вадами волі відносяться: правочини, вчинені дієздатною фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними; правочини, вчинені під впливом помилки; правочини, вчинені під впливом обману; правочини, вчинені внаслідок зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною; правочини, вчинені під впливом насильства або погрози насильством; правочини, вчинені під впливом тяжкої обставини і на вкрай не вигідних умовах; фіктивні правочини; удавані правочини.

Розділ 2 «Зловживання свободою договору в контексті правочинів із вадами волі» складається з двох підрозділів та присвячений дослідженню феномену зловживання свободою договору загалом та проявам зловживання свободою договору при вчиненні правочинів з вадами волі.

У підрозділі 2.1 *«Порівняльно-правовий аналіз категорій зловживання правом та зловживання свободою договору»* проводиться співвідношення таких цивільно-правових інститутів, як «зловживання правом» та «зловживання свободою договору», наводяться їх спільні та відмінні риси. Для цього в дисертації розглянуто ряд правових категорій, зокрема зловживання правом, свобода договору, межі свободи договору, добросовісність, розумність тощо. За результатами дослідження було зроблено висновок, що зловживання свободою договору є відмінним від зловживання правом й означає спрямовану на реалізацію права на свободу договору неправомірну умисну поведінку особи, яка виходить за межі, визначені законом та моральними засадами суспільства, при цьому переслідує певну мету. Зазначається, що відмінними ознаками для зловживання свободою договору є такі: умови договору можуть виступати межами реалізації принципу свободи договору; правовідносини виникають принаймні між двома учасниками; дія чи бездіяльність спрямовані на спонукання особи (осіб) до укладення договору, який суперечить правам та інтересам цієї особи або третіх осіб, власне правовій природі договору чи моральним засадам суспільства; зловживання свободою договору здійснюється лише з наявністю умислу; сторона (сторони) зловживає свободою договору, керуючись певною особливою метою.

При зловживанні свободою договору сторона договору або інша особа впливають на волю іншої сторони договору, а отже, зловживання свободою договору може розглядатися як вада волі, яка ідентифікується за допомогою таких ознак: а) це заборонена законом чи моральними засадами суспільства неправомірною умисною поведінкою однієї сторони (сторін) договору або третьої особи; б) ця поведінка полягає у навмисному деформуванні внутрішньої волі сторони або обох сторін договору; в) дії однієї сторони спрямовані на спонукання до вчинення правочину, який суперечить правовій природі цього правочину, а також потребам, інтересам та очікуванням іншої сторони (сторін). Наголошується, що термін зловживання свободою договору не може вживатися до характеристики правочину, вчиненого дієздатною особою, яка в момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, та правочину, вчиненого під впливом помилки.

При вчиненні правочинів з вадами волі можна назвати принаймні два види зловживання свободою договору: а) унілатеральне зловживання свободою договору; б) мультилатеральне зловживання свободою договору.

У підрозділі 2.2 «Правочин з вадами волі крізь призму зловживання свободою договору» розглядаються особливості прояву зловживання свободою договору в правочинах з вадами волі. Поряд з цим розкриваються особливості унілатерального та мультилатерального зловживання свободою договору. Зазначається, що унілатеральне (походить від лат. «unilateralis» – односторонній) зловживання свободою договору притаманне таким видам правочинів з вадами волі: правочини, вчинені під впливом обману; правочини, вчинені в результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною; правочини, вчинені під впливом погрози чи насильства; правочини, вчинені під впливом тяжкої обставини і на вкрай не вигідних умовах. При цьому досліджуються суттєві ознаки зловживання свободою договору для кожної вищезгаданої групи правочинів з вадами волі. До групи мультилатерального (походить від лат. «multilateralis» – багатосторонній) зловживання свободою договору належить вчинення таких правочинів з вадами волі, як фіктивні правочини та удавані правочини. Про це зловживання свободою договору можна говорити й тоді, коли вчиняються правочини, вчинені під впливом обману, насильства, тяжкої обставини, при врахуванні певних особливостей.

Особливостями унілатерального зловживання свободою договору однією стороною при вчиненні правочинів з вадами волі (зловживання свободою договору однією стороною при вчиненні правочинів з вадами волі) є: 1) свободою договору зловживає лише одна сторона у договорі; 2) друга сторона у договорі не знала й не могла знати про факт зловживання свободою договору іншою стороною (за винятком, правочину, вчиненого під впливом насильства); 3) сторона, що зловживає, використовує різні методи спонукання та переконання (у деяких випадках погрозу чи насильницькі дії), внаслідок чого схиляє іншу сторону до вчинення дефектного правочину; 4) сторона спонукає до укладення такого договору для отримання певної особистої вигоди або вигоди для своїх близьких чи третіх осіб.

Мультилатеральному зловживанню свободою договору (зловживанню свободою договору двома або більше сторонами договору) притаманні такі особливості: 1) тут присутнє зловживання цією свободою двома і більше учасниками (сторонами) договору; 2) сторонам відомо про те, що вони зловживають наявною в них свободою договору і що цей правочин порушує певні правові норми; 3) між ними існує наперед узгоджена домовленість про укладення дефектного правочину; 4) обов'язковою умовою такого зловживання є те, що сторони діють з прямим умислом до вчинення правочину з вадою волі; 5) учасники такого договору переслідують певну мету, а саме: прикрити одним правочином інший правочин; приховати наявне майно; отримати певну матеріальну або нематеріальну вигоду тощо.

Розділ 3 «Проблеми вдосконалення правового регулювання правочинів із вадами волі» складається з двох підрозділів та присвячений дослідженню актуальних практичних проблем, які виникають при вчиненні та визнанні недійсними правочинів з вадами волі, а також проаналізовано судову практику з цих питань.

У підрозділі 3.1 *«Проблемні аспекти, що виникають при розгляді справ про визнання недійсними правочинів з вадами волі»* досліджуються проблемні практичні аспекти визнання недійсними правочинів з вадами волі. Зокрема, здійснено розгляд проблеми, хто виступає належним позивачем та відповідачем у цій категорії справ. Зроблено висновок, що із позовом про визнання правочинів з вадами волі недійсними можуть звернутися дві категорії осіб: а) одна із сторін правочину, яка вважає, що при вчиненні правочину вона діяла під впливом певної вади волі; б) інша заінтересована особа.

Також звернено увагу, що категорія заінтересованої особи як суб'єкта звернення до суду досліджена недостатньо. Зазначається, що заінтересована особа – це особа, чиї права та інтереси порушені внаслідок вчинення недійсного правочину, і внаслідок цього вона має право на звернення до суду за відновленням свого порушеного права та інтересу майнового чи немайнового характеру.

У дисертаційному дослідженні також розглянута проблема визначення предмету доказування та необхідних засобів доказування у справах про визнання недійсними правочинів з вадами волі. Виділяють загальний та спеціальний предмет доказування. До загального предмету доказування у справах про визнання недійсними правочинів з вадами волі відносять: наявність договірних відносин між сторонами; чи відповідає правочин внутрішній волі усіх осіб – сторін правочину; наявність вади волі при вчиненні особою правочину; наявність або відсутність умислу в діях будь-якої зі сторін правочину; наявність порушених прав та інтересів, матеріальної та (або) моральної шкоди внаслідок вчинення правочину; причинно-наслідковий зв'язок між вчиненням правочину особою, яка була під впливом певної вади волі, та негативними наслідками, настання яких вона не бажала. Також зазначається, що, крім загальних обставин, які підлягають доказуванню, кожна справа щодо визнання конкретного правочину недійсним може включати певні специфічні обставини, які складають предмет доказування.

У підрозділі 3.2 «Судова практика розгляду справ щодо визнання недійсними правочинів із вадами волі» здійснюється аналіз справ, які розглядались судами загальної юрисдикції, та стосуються визнання недійсними різних видів правочинів з вадами волі. Зазначається, що судова практика розгляду цієї категорії справ не є до кінця однозначною, оскільки досить важко довести вчинення особою правочину, який суперечить її внутрішній волі. Переважно суди відмовляють у задоволенні позовів про визнання недійсним правочинів з вадами волі. На думку автора, це обумовлено такими факторами: незнання норм законодавства особами, які подають відповідний позов (це стосується норм про належність та допустимість доказів, предмет доказування, обов'язок доказування, засоби доказування, перебіг позовної давності тощо); недоведення тих обставин, які становлять предмет доказування у справі; нечіткість позовних вимог; прохання визнати правочин недійсним із підстав, які є взаємовиключними; ненадання належних та допустимих доказів, які доводять невідповідність внутрішньої волі учасника правочину зовнішньому волевиявленню тощо. Поряд зі справами про визнання недійсними правочинів з вадами волі, вчинених фізичними особами, автором здійснюється дослідження правочинів, суб'єктом вчинення яких є юридична особа.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення важливого наукового завдання, що полягає у вирішенні актуальних теоретичних та практичних проблем, які виникають при вчиненні правочинів з вадами волі. Автор досягнула поставленої мети та сформулювала ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, які зводяться до такого.

1. Здійснено огляд наукової літератури, яка стосується важливих теоретичних та практичних проблем правочинів з вадами волі, та зроблено висновок, що умовно літературу, пов'язану з дослідженням правочинів з вадами волі, можна поділити на такі групи: а) загальні джерела, які містять загальні аспекти правочинів з вадами волі в контексті правочинів взагалі або в контексті недійсних правочинів; б) спеціальні наукові джерела, які ілюструють наукові дослідження власне у сфері правочинів з вадами волі; в) джерела, які є результатом дослідження окремих аспектів таких правочинів.

2. Вада волі – це деформація волі учасника або учасників правочину внаслідок певних обставин, які заважають особі правильно сформулювати свою внутрішню волю, тобто власні наміри, цілі, бажання, при вчиненні нею правочину. Такі обставини є наслідком світосприйняття, знань та розуміння в особи тих аспектів, що стосуються певного виду правочину (внутрішній фактор), або навмисних діянь іншої сторони (сторін) правочину чи третіх осіб (зовнішній фактор).

Автор наводить певні ознаки правочинів з вадами волі: а) це певна дія, спрямована на виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків; б) такий

правочин вчинений особою, яка є дієздатною та має право й намір вчинити цей правочин; в) вони відповідають вимогам форми, встановленим для певного виду правочину; г) цей вид правочинів відноситься до недійсних правочинів; г) правочини з вадами волі є оспорюваними, тобто вони вважаються дійсними до того моменту, поки рішенням суду не буде визнано протилежне; д) внутрішня воля не відповідає зовнішньому волевиявленню; е) на волю учасника або учасників правочину здійснюється вплив певних факторів, які тягнуть за собою вчинення правочинів з вадами волі; є) воля на вчинення правочину має певну ваду у вигляді помилки, обману, погрози, насильства, тяжкої обставини чи зловмисної домовленості представника однієї сторони з іншою стороною.

3. Автор виділяє такі критерії для класифікації правочинів з вадами волі: а) наявність впливу зовнішніх або внутрішніх факторів на особу при вчиненні правочину; б) наявність умислу в діях учасника (учасників) правочину або третіх осіб.

4. Зловживання свободою договору – це спрямована на реалізацію права на свободу договору неправомірною умисною поведінкою особи, яка виходить за межі, визначені законом та моральними засадами суспільства, при цьому переслідує певну мету. Ознаками зловживання свободою договору є: наявність у особи свободи договору у вигляді суб'єктивного права та елементу правоздатності; вчинення певних дій чи бездіяльності, спрямованих на реалізацію наданої їй свободи договору; такі дії чи бездіяльність не відповідають вимогам закону чи моральним засадам суспільства, тобто є неправомірними; вихід за межі, дозволені законом, при вчиненні договору; порушення меж, визначених для свободи договору носить умисний характер; зловживання свободою договору спрямоване на досягнення певної мети.

Можна виділити два види зловживання свободою договору при вчиненні правочинів з вадами волі: а) унілатеральне зловживання свободою договору (правочини, вчинені під впливом обману; правочини, вчинені в результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною; правочини, вчинені під впливом погрози чи насильства; правочини, вчинені під впливом тяжкої обставини та на вкрай не вигідних умовах); б) мультилатеральне зловживання свободою договору (фіктивні правочини, удавані правочини).

5. У дисертації з метою удосконалення правового регулювання правочинів з вадами волі запропоновано такі зміни до цивільного законодавства:

- ввести у структуру Цивільного кодексу України за аналогією з Польським цивільним кодексом та Французьким цивільним кодексом підрозділ під назвою «Вади волі» і включити до нього всі правочини, які є недійсними за такою ознакою, з метою більш чіткого правового регулювання, уникнення неточностей у поглядах науковців та простішого використання на практиці при зверненні до суду про визнання правочину недійсним;

- ч. 1 ст. 225 Цивільного кодексу України викласти в такій редакції: «Правочин, який дієздатна фізична особа вчинила у момент, коли вона не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними, може бути визнаний судом недійсним за позовом цієї особи (а в разі її смерті – за позовом

інших осіб, чий цивільні права або інтереси порушені), або іншої заінтересованої особи, чий права та (або) інтереси порушені цим правочином»;

- ч. 1 ст. 233 Цивільного кодексу України за аналогією сформулювати так: «Правочин, який вчинено особою під впливом тяжкої для неї обставини і на вкрай не вигідних умовах, може бути визнаний судом недійсним незалежно від того, хто був ініціатором такого правочину, за позовом особи, яка діяла під впливом тяжкої обставини, або іншої особи, права та інтереси якої порушені правочином».

6. Належним позивачем у справах про визнання правочинів з вадами волі недійсними можуть виступати дві категорії осіб: а) одна зі сторін, яка вважає, що при вчиненні правочину вона діяла під впливом певної вади волі; б) інша заінтересована особа.

При визнанні недійсними правочинів з вадами волі необхідно довести такі обставини: а) наявність договірних відносин між сторонами; б) чи відповідає правочин внутрішній волі усіх осіб – сторін правочину; в) наявність вади волі при вчиненні особою правочину; г) наявність або відсутність умислу в діях будь-якої зі сторін правочину; ґ) наявність порушених прав та інтересів, матеріальної та (або) моральної шкоди внаслідок вчинення правочину; д) причинно-наслідковий зв'язок між вчиненням правочину особою, яка була під впливом певної вади волі, та негативними наслідками, настання яких вона не бажала. Дисертант дійшла висновку, що предмет доказування будь-якого виду правочину з вадами волі має свої особливості, обумовлені специфікою та правовою природою кожного з них.

7. При аналізі судової практики у справах про визнання недійсними правочинів з вадами волі було зроблено висновок, що суди переважно відмовляють у задоволенні позовів про визнання недійсним правочинів з вадами волі. Відмова в задоволенні позовів щодо визнання недійсними правочинів з вадами волі, на думку автора, обумовлена такими факторами: незнання норм законодавства особами, які подають відповідний позов (це стосується норм про належність та допустимість доказів, предмет доказування, обов'язок доказування, засоби доказування, перебіг позовної давності тощо); недоведення тих обставин, які становлять предмет доказування у справі; нечіткість позовних вимог; прохання визнати правочин недійсним із підстав, які є взаємовиключними; ненадання належних та допустимих доказів, які доводять невідповідність внутрішньої волі учасника правочину зовнішньому волевиявленню тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Заборовський В.В., Попович Р.В. Правочини з вадами волі: основні теоретичні та практичні аспекти. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. № 31. Том 2. С. 18–22.

2. Заборовський В.В., Попович Р.В. Обман як дефект волі крізь призму теорії та практики. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2015. № 33. Том 1. С. 121–125.

3. Алексій Р.В., Рогащ О.Я. Зловживання свободою договору в контексті правочинів з вадами волі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2017. № 45. Том 1. С. 74–79.

4. Рогащ О.Я., Алексій Р.В. Феномен зловживання правом та зловживання свободою договору: порівняльно-правовий аналіз. Порівняльно-аналітичне право. 2017. № 2. С. 260–264.

5. Aleksiy R. Vices of the will in the legal entity's transactions: theoretical and practical aspects. Visegrad Journal on Human Rights. 2018. № 2. Vol. 1. P. 7–11.

6. Алексій Р.В. Актуальні проблеми класифікації правочинів з вадами волі. Правові новели. 2018. № 6. С. 16–22.

7. Алексій Р.В. Зловживання свободою договору в деяких правочинах з вадами волі. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 1. С. 55–58.

8. Алексій Р.В. Деякі актуальні питання визнання недійсним правочину, вчиненого в результаті зловмисної домовленості представника однієї сторони з другою стороною. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019. № 56. Том 1. С. 66–71.

9. Алексій Р.В. Проблемні аспекти визначення суб'єкта звернення до суду при розгляді справ про визнання недійсним правочину з вадами волі. Порівняльно-аналітичне право. 2019. № 2. С. 58–61.

10. Попович Р.В. Правова природа правочинів з вадами волі. Травневий конгрес правознавців»: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 15–17 травня 2015 р.). Ужгород, 2015. С. 181–185.

11. Алексій Р.В. Воля і волевиявлення в правочинах з вадами волі. Закарпатські правові читання: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 21–23 квітня 2016 р.). Ужгород, 2016. С. 294–298.

12. Алексій Р.В. Вада волі як підстава недійсності правочину. Право: історія, теорія, практика: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 22–23 лютого 2018 р.). Харків, 2018. С. 24–27.

13. Алексій Р.В. Правова природа вади волі в правочинах юридичної особи. Інноваційні наукові дослідження: теорія, методологія, практика»: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23–24 лютого 2018 р.). Київ, 2018. С. 103–105.

14. Алексій Р.В. Правочини з вадами волі в цивільному праві України та цивільному праві зарубіжних країн: порівняльно-правовий аналіз. Закарпатські правові читання: матеріали X Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 19–21 квітня 2018 р.). Ужгород, 2018. С. 225–230.

15. Алексій Р.В. Зловживання свободою договору на прикладі фіктивного та удаваного правочинів. Актуальні питання та проблеми правового регулювання суспільних відносин: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 1–2 березня 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 42–44.

16. Алексій Р.В. Принцип свободи договору та зловживання нею: правовий досвід України та ЄС. Закарпатські правові читання: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції (Ужгород, 11–13 квітня 2019 р.). Т. 2. Ужгород, 2019. С. 156–162.

АНОТАЦІЯ

Алексій Р.В. Правочини з вадами волі: проблеми теорії та практики. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Приватний вищий навчальний заклад Університет Короля Данила, Івано-Франківськ, 2020.

У дисертаційному дослідженні здійснено огляд вітчизняної та зарубіжної наукової літератури, пов'язаної з відображенням правової природи правочину з вадами волі, а також проведено аналіз історичного генезису цієї категорії. Запропоновані обґрунтовані пропозиції для внесення змін та вдосконалення цивільного законодавства щодо правового регулювання правочинів з вадами волі. Аналізується феномен вади волі. Наголошується, що цей термін не є достатньо дослідженим. Робиться спроба виявлення особливостей вади волі у правочинах, вчинених юридичною особою. Досліджено актуальні проблеми класифікації правочинів з вадами, а також запропонована авторська класифікація правочинів з вадами волі.

У дисертаційному дослідженні розглядається категорія зловживання свободою договору, а також ознаки цієї правової категорії. Зроблено висновок, що в деяких випадках зловживання свободою договору може виступати вадою волі і стати причиною укладення правочину з вадами волі.

Поряд з теоретичними аспектами дисертація також містить дослідження та вирішення деяких важливих практичних питань.

Ключові слова: воля, вада волі, правочин, недійсність правочину, правочин з вадами волі, свобода договору, зловживання правом, зловживання свободою договору, належний позивач, належний відповідач, заінтересована особа, предмет доказування, засоби доказування.

АННОТАЦИЯ

Алексий Р.В. Сделки с пороками воли: проблемы теории и практики. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Частное высшее учебное заведение Университет Короля Даниила, Ивано-Франковск, 2020.

В диссертационном исследовании осуществлен обзор отечественной и зарубежной научной литературы, связанной с отображением правовой природы сделки с пороками воли, а также проведен анализ исторического генезиса данной категории. Приведены обоснованные предложения для внесения изменений и совершенствованию гражданского законодательства относительно правового регулирования сделки с пороками воли. Анализируется феномен порока воли.

Отмечается, что этот термин не является достаточно исследованным. Делается попытка выявления особенностей порока воли в сделках, совершенных юридическим лицом. Исследованы актуальные проблемы классификации сделок с пороками воли, а также предложена авторская классификация сделок с пороками воли.

В диссертационном исследовании рассматривается категория злоупотребления свободой договора, а также признаки данной правовой категории. Сделан вывод, что в некоторых случаях злоупотребление свободой договора может выступать пороком воли и стать причиной заключения сделки с пороками воли.

Наряду с теоретическими аспектами диссертация также содержит исследование и решение некоторых важных практических вопросов.

Ключевые слова: воля, порок воли, сделка, недействительность сделки, сделка с пороками воли, свобода договора, злоупотребление правом, злоупотребление свободой договора, надлежащий истец, надлежащий ответчик, заинтересованное лицо, предмет доказывания, средства доказывания.

SUMMARY

Aleksii R.V. Transactions with vices of the will: the problems of theory and practice. – On the rights of manuscript.

Dissertation for obtaining a Candidate of Legal sciences Degree in specialty 12.00.03 – Civil Law and civil procedure; family law; international private law. – Private higher education institution King Danylo University, Ivano-Frankivsk, 2020.

In the dissertation research the review of domestic and foreign scientific literature was done, related to the reflection of the legal nature of the transactions with vices of the will, as well as the analysis of the historical genesis of this category was carried out. Along with this the views of different scientists in understanding the phenomena that relate to these transactions and reveal their legal nature are given. Also, substantiated proposals for amending and improving the civil law on the legal regulation of the transaction with vices of the will are proposed. The analysis of a vice of the will phenomenon, the presence of which leads to the making of an invalid transaction, is made. It is noted that this term is not researched enough. The comparative and legal analysis of the vice of the will according to the civil law of Ukraine and the law of foreign countries were carried out. The actual problems of transactions with vices of the will classification are researched. The author's own classification of transactions with vices of the will is presented.

In the dissertation research the category of the contract freedom abuse is considered. Also the features of this category are shown. It is noted that the freedom of contract is a civil law phenomenon, which has a multifaceted legal nature in the form of norm-principle, subjective law and the element of legal capacity, and it consists in the possibility of a person to enter into different treaties, to choose the parties to the agreement and to participate in determining the terms of the contract within the limits that do not contradict the law and the moral principles of society.

It is concluded that, in some cases, the contract freedom abuse may be a vice of the will and cause the making of transaction with vices of the will. The emphasis is placed on the fact that contract freedom abuse can exist only in those transactions with vices of the will which are caused by the presence of intent in the actions of the participant (participants) of the transaction. The allocation of two types of contract freedom abuse in the making of transactions with vices of the will is proposed, namely: unilateral contract freedom abuse (contract freedom abuse from one party to the contract); multilateral contract freedom abuse (contract freedom abuse by two or more parties to the contract, depending on the number of parties in the contract, respectively).

Along with theoretical aspects, the dissertation also contains researching and solutions to some important practical issues. The consideration of these issues is carried out through the prism of the analysis of judicial practice in cases of invalidation of transactions with vices of the will. In particular, consideration was given to the problem of determining the individuals entitled to apply to the court (the proper plaintiffs) in cases of invalidation of transactions with vices of the will, as well as the proper defendant in certain types of these cases. It is noted that the problems associated with transaction with vices of the will are the problem of determining the subject of proving in the cases of invalidation of these acts and problem of competent admissible and sufficient evidences in these cases. It is concluded that there are two groups of people who can be proper plaintiffs in these cases (the party of the contract which makes contract under the influence of vice of the will; the other interested person). It is noted that the concept of the interested person as a subject of appeal to the court is not clearly regulated by the norms of civil law, and is not sufficiently researched among scientists. The proper definition of this term is given, namely: interested person – is a person whose rights and interests are violated as a result of the making of an invalid transaction and who has the right to apply to the court for restoration of his/her violated right and interest of property or non-property nature, and also the interested person does not claim for the subject dispute over the case.

It is noted that one of the practical problems associated with transaction with vices of the will is the problem of determining the subject of proving in the cases of invalidation of these acts. It is stated that in practice the fact of the presence of a defect of the will in the making a transaction is difficult to prove. The factors of the occurrence of such situation are given. Taking into account the analysis of judicial practice, it is concluded that in most cases, courts refuse to accept a claim for invalidation of a transaction with vices of the will.

Keywords: will, vice of the will, transaction, invalidity of transactions, transaction with vices of the will, freedom of contract, abuse of rights, abuse of freedom contract, proper plaintiff, proper defendant, interested person, subject of proving, sources of proving.